ČESKOSLOVENSKÉ OBCHODNÍ BANKOVNICTVÍ V LETECH KRISE.

Povahové rysy ve vývoji československých obchodnich bank.

Sledujeme-li vývoj československého obchodního bankovnictví od převratu až dodnes, můžeme v něm pozorovati několik dosti přesně od sebe ohraničených období, jež charakterisují nejen okamžitý stav československých obchodních bank, ale také vývojový směr celého našeho hospodářství. Úzká souvislost vzájemných vztahů výroby, obchodu a zemědělství na straně jedné a peněžnictví na straně druhé projevuje se tu zvláště jasně.

Počátky našeho bankovnictví sahají do šedesátých let minulého století a je tedy jeho stáří rovné přibližně věku jedné lidské generace. Chce se tím říci tolik, že naše bankovnictví je poměrně mladé. Při tom ráz obchodů našich bank je v podstatě jiný než v zemích západních, tedy na př. v Anglii, Francii, Belgii, Holandsku a jinde.

Tato skutečnost souvisí s vývojem bank, příp. s vývojem celého hospodářského života vůbec; kdežto ve jmenovaných zemích byl v době, kdy naše bankovnictví zapouštělo teprve kořeny své existence, již kapitálově silný průmysl, musily naše banky svou pomocí, tudíž i přímou kapitálovou účastí teprve průmyslové a obchodní podnikání vyvolávati v život. V západních zemích bylo úlohou bankovnictví organisovati peněžní a úvěrové hospodářství existujícího již rozvětveného průmyslového a obchodního podnikání, kdežto naše banky byly nuceny vynikajícím způsobem teprve tato odvětví průmyslové výroby a obchodu budovati, a to jednak kapitálovou účastí při jejich vzniku, jednak povolováním úvěrů nejen provozovacích, ale i investičních.

Rozmnožování národního majetku souvisí s tvořením nových produktivních statků, tedy mimo jiné s budováním, udržováním a rozšiřováním průmyslu malého i velkého. Cesty k dosažení tohoto cíle mohou být buď přímé nebo nepřímé.

O přímých cestách k budování a rozšiřování obchodních a průmyslových podniků mluvíme tehdy, používá-li se k tomu účelu t. zv. samofinancování, t. j. ponechávají-li se úspory a zisky v podniku, anebo opatřují-li se potřebné kapitály vydáváním akcií a průmyslových obligací, jež se skutečně a pevně umísťují do rukou rentierů. Nepřímý způsob získávání investičního kapitálu je onen, jejž prováděly naše banky svou kapitálovou účastí na příslušných průmyslových a obchodních podnicích.

Tento posléze jmenovaný způsob má své stinné i světlé stránky.

Jemu vděčíme v mnohém směru za to, že jednak mnohá odvětví průmyslová vůbec máme, neboť bez pomoci bank bychom jich asi neměli, a jednak že jde ve většině případů o speciální průmysl, který do dneška si získal světové pověsti a je po překonání různých vývojových období průmyslem dobrým a silným.

Stinnou stránkou tohoto postupu je nesporně úzká závislost obchodního a průmyslového podnikání na bankách, vzájemné spětí obou těchto složek, jmenovitě ve zlých časech. Kdežto v prvém případě nesou risika z průmyslových a obchodních krisí jednak sami podnikatelé, jednak kapitalisté — majitelé akcií a průmyslových obligací — přenáší se v druhém případě celá tíha ztrát a ztrátových risik přímo na bedra bank.

Uvědomíme-li si skutečný stav věcí u nás, vidíme, že kromě rodinných akciových společností nebo podniků se zahraničním kapitálem, jsou u nás podniky zřízené v této formě kapitálové asociace, na nichž by nebyla též přímo zúčastněna banka, spíše výjimkou, nehledě ostatně ani na to, že akcie byla a jest považována u nás stále za prototyp spekulačního papíru. Proto není také u nás — alespoň zatím — zvláště příznivé půdy pro tvoření nových produktivních statků ve formě kupování akcií a průmyslových obligací rentiery, což je do určité míry pochopitelnější, uvážíme-li, že v dobách poválečné konjunktury bylo obecenstvo ve své důvěře v mnohých případech trpce zklamáno.

Samofinancování lze u nás prováděti jen v malé míře (je to skoro výhradně jen politika tvoření latentních reserv), a mimo to není náš průmysl tak starý, aby podíl na celkové potřebě kapitálu, hrazený z tohoto pramene, hrál zvláště důležitou úlohu.

Na druhé straně bylo nutno již z existenčních důvodů činně přispívati ke tvoření průmyslu a při nedostatku jiných možností zbýval tu jediný způsob uskutečňování tohoto plánu. Praménky drobných úspor, slévající se postupem času v pozoruhodné toky uložených kapitálů u bank, byly sváděny v mi-

sta úvěrových a podnikatelských potřeb. A tak se vytvořil u nás z obchodní banky typ banky universální, která se svou povahou obchodů nápadně liší od typu depositní banky, běžné to složky peněžnictví ve jmenovaných státech západních.

Hospodářské přelomy, jakými byla období roku 1922 a poslední leta počínaje rokem 1930, zanechávají proto za této soustavu značné stopy i na tělech bank. V této době jasně vyniká rozdíl mezi bankou depositní a universální.

Nebylo by ovšem správné nezmíniti se o tom, že již sám o sobě riskantní způsob provádění obchodů typem universální banky byl mnohdy — jmenovitě v letech popřevratových — zcela zbytečně zvětšován zakládáním nových podniků, o jejichž nutnosti existence se mohlo právem pochybovat a kde se také brzy ukázala nejen nesprávnost, ale i veliká škodlivost tohoto postupu.

Považoval jsem za nutné toto krátké vysvětlení úzkých vzájemných vztahů našeho bankovnictví a průmyslového i obchodního podnikání, abychom mohli snadněji pochopiti veliké důsledky krise, jejíž stopy tak zřetelně vidíme v bilancích našich obchodních bank.

Vývoj československých obchodních bank co do jejich počtu provozoven.

Koncem roku 1919 činil počet těchto bank 27, pak stále stoupal až do roku 1922, kdy činil 40, aby poté opět postupně až do roku 1929 klesal; v tomto období činil počet obchodních akciových bank 23 a tento počet zůstal podnes nezměněn. Je v něm obsažen ovšem jeden ústav (Ústřední banka německých spořitelen), jemuž bylo již v roce 1933 povoleno přiročí a který bude likvidovati, takže od r. 1933 nezměněný počet živých akciových obchodních bank činí vlastně 22.

Počet společností s r. o., provozujících bankovní obchody, činil v roce 1919 25, dosáhl nejvyšší číslice 26 v letech 1920 a 1921, od kteréžto doby postupně stále klesal až na dnešních 15.

Počet akciových peněžních ústavů na Slovensku a Podkarpatské Rusi vykazuje živější pohyb, charakterisovaný stálým poklesem od roku 1920; tehdy bylo těchto ústavů celkem 265, kdežto koncem roku 1934 činil jejich počet již jen 63.

S hlediska vývoje počtu akciových obchodních bank a jejich filiálek v celé Československé republice, je poučný dále uvedený přehled, udávající počet těchto provozoven v letech 1920, 1923, 1930, 1933 a 1934.

Rok 1920	Počet akciových bank	Počet poboček v tuzemsku	Úhrn bankovních provozoven	Z úhrnu provozoven připadalo na: historické země	Slovensko	Podk. Rus
Historické země . .	36	280	316	300	15	1
Slovensko	211	141	352	—	349	3
Podkarpatská Rus .	54	—	54	—	—	54
Zahraniční banky .	—	93	93	80	9	4
	301	514	815	380	373	62
Rok 1923						
Historické země . .	35	424	459	432	26	1
Slovensko	151	207	358	1	347	10
Podkarpatská Rus .	36	8	44	—	—	44
	222	639	861	433	373	55
Rok 1930						
Historické země . .	23	388	411	387	22	2
Slovensko	72	224	296	1	283	12
Podkarpatská Rus .	15	5	20	—	1	19
	110	617	727	388	306	33
Rok 1933						
Historické země . .	22	387	409	379	27	3
Slovensko	53	202	255	—	244	11
Podkarpatská Rus .	13	5	18	—	1	17
	88	594	682	379	272	31
Rok 1934						
Historické země . .	22	377	399	371	25	3
Slovensko	50	201	251	—	240	11
Podkarpatská Rus .	13	4	17	—	1	16
	85	582	667	371	266	30

Z těchto dat je zřejmé, že počet akciových bank, jenž v roce 1920 činil 301 ústavů, klesl koncem roku 1934 na 85. Z tohoto úbytku připadá největší počet bank na Slovensko a Podkarpatskou Rus, kde za 14 let zbylo z původních 265 ústavů pouze 63 bank.

Celkový počet 667 tuzemských provozoven akciových bank v roce 1934 byl rozdělen do 263 míst, z čehož připadalo na historické země 128 míst, na Slovensko 124 místa a na Podkarpatskou Rus 11 míst.

Nápadně rozdílný vývoj co do počtu akciových bank v historických zemích a na Slovensku i v Podkarpatské Rusi — jmenovitě v prvních letech popřevratových — pramení

z obchodní povahy dotčených ústavů a vysvitne nejlépe ze srovnání počtu těchto ústavů v roce 1920. Kdežto historické země měly v této době 36 akciových bank (v roce 1919 ještě jen 27 ústavů), připadalo tehdy na Slovensko a Podkarpatskou Rus 265 akciových bank; šlo tu ovšem většinou o banky menší, neboť jen 7 z nich mělo akciový kapitál větší než 10 milionů Kč a naproti tomu 179 ústavů z tohoto počtu mělo menší akciový kapitál než 1 milion Kč. Vidíme tedy, že velká většina slovenských a podkarpatoruských ústavů byla bankami jen podle jména, ve skutečnosti však byly tyto banky lidovými peněžními ústavy.

V důsledku toho nelze ovšem ani počet slovenských a podkarpatoruských bank k 31. prosinci 1934 považovati za konečný stav zjednodušovacího programu. Leč je jisté, že žádoucí a plně opodstatněná snaha o zjednodušení poměru v celém československém peněžnictví může dojíti kladného výsledku jen tehdy, bude-li náležitě uplatněna u všech složek peněžního podnikání.

Vývoj počtu akciových obchodních bank v historických zemích svědčí nejlépe o různých obdobích konjunktury těchto ústavů a o vyplývajících z toho důsledcích. Jasně tu vidíme, jak neoprávněný byl optimismus co do potřebnosti zvětšování počtu bank v letech 1919 až 1922; vidíme dále, jak poměry samy si vynutily opětné zmenšení počtu obchodních bank, jestliže z původního počtu 27 ústavů jsme se dostali přes počet 40 k dnešnímu počtu 22 akciových obchodních bank, při čemž ovšem i na naše poměry se vztahuje to, co bylo řečeno o nutné úvaze o dalším zjednodušování poměrů v peněžnictví vůbec.

Obecné účinky krise na československé bankovnictví.

V této úvaze všimneme si vývoje československých obchodních bank hlavně od roku 1930, tedy od doby, kdy se i u nás počaly objevovati důsledky hospodářské krise, jimž s postupujícím časem přibývalo na síle, a jež — jak se aspoň zdá — dosáhly koncem roku 1933 a počátkem roku 1934 svého vrcholu.

Byl-li rok 1930 obdobím, kdy i naše republika byla postižena hospodářskou krisí, když již koncem roku 1929 počaly se také u nás objevovati známky zmenšené hospodářské činnosti, možno pokládati jmenovitě leta 1927 a 1928 za dobu konjunktury, jež znamenala pro naše banky při jejich všestranném posílení postupující konsolidaci.

Leč toto období klidu a konsolidace československého bankovnictví bylo příliš krátké, než aby mohlo zcela zahladiti sto-

py první krise, jež jmenovitě v letech 1922 až 1924 i na venek odhalila slabiny části našeho bankovnictvi známým úpadkem tří bank.

Tak vstupovaly naše banky do období druhé, tentokráte světové hospodářské krise, sice posíleny krátkou dobou konjunktury, ale s toutéž podstatou svých obchodů jako dříve. Proto za tak prudkého poklesu výroby a obchodu, jakého jsme byli svědky v uplynulých letech 1930 až 1934, musily se u bank projeviti důsledky této krise zvláště nápadně. A skutečně možno tvrditi, že poslední léta byla pro československé bankovnictví silnou zatěžkací zkouškou; obecná krise hospodářská se projevila pochopitelně i v něm jako přirozený důsledek jeho postavení v našem hospodářském životě. Nesnáze výroby a obchodu, způsobené krisí, tedy poklesem cen, ztrátou odbytišť atd., a z toho vzniklé ztráty jednotlivých podnikatelů přenášely se více méně podle kapitálové síly dlužníkovy na banky jako poskytovatele úvěru, případně jako přímého spoluúčastníka na podnikání. Tato skutečnost se zračila v bilancích bank: v nutnosti nižšího bilančního ocenění dotyčných pohledávek za dlužníky a nižšího ocenění položek účastí. Že i správné ocenění bilanční položky cenných papírů, jmenovitě v letech 1932 a 1933, si vyžádalo značných obětí, je samozřejmé.

Všimněme si základních bilančních dat československého bankovnictví v letech 1930 až 1934, která nám nejlépe osvětlí hluboké účinky a důsledky krise v této důležité složce našeho hospodářství.

Hlavní bilanční data akciových bank a společností provozujících bankovní obchody v Československu byla tato v tisících Kč:

	1930	1931	1932	1933	1934
1. Akciový kapitál	2,263.295	1,857.154	1,592.419	1,556.779	1,578.201
2. Reservní fondy	1,632.563	1,192.575	1,065.728	1,067.412	1,079.557
3. Vklady na knížky a poklad. poukázky	13,072.068	12,019.926	11,241.191	10,502.197	10,797.217
4. Věřitelé	18,270.531	14,892.026	12,810.631	12,120.991	12,564.062
5. Hotovosti a ihned splatné pohledávky	3,119.975	2,084.760	3 010.321	2,730.802	2,984.151
6. Dlužníci	27,901.621	23,163.125	20,585.100	19,139.400	18,444.416
7. Vlastní cenné papíry	3,364.531	3,750.175	2,979.787	3,156.491	3,265.749
8. Bilanční úhrn	37,112.700	31,536.500	27,837.300	26,328.000	27,433.900
9. Úroky ztrátové	1,444.707	1,359.500	1,258.900	1,027.700	898.193
10. Výlohy osobní	551.573	516.978	473.532	423.099	395.279
11. Výlohy věcné	100.387	86.977	70.392	64.754	60.523
12. Daně, poplatky a zákonné příspěvky	78.292	52.910	43.704	38.533	34.949
13. Odpisy	26.797	21.374	16.431	16.331	18.655
14. Různé ztráty	24.527	819.389	40.902	44.026	87.994
15. Úroky ziskové	1,859.560	1,733.900	1,490.800	1,232.600	1,061.200

	1930	1931	1932	1933	1934
16. Odměny (provise)	317.022	279.300	223.300	193.900	175.170
17. Úroky z cenných papírů	165.768	172.200	170.900	155.900	161.929
18. Výtěžky z cenných papírů, valut a devis	45.144	30.528	27.817	33.700	63.123
19. Výtěžky ostatní	55.963	59.969	54.708	52.739	42.261
20. Zisk (počítaje v to i zisk z minul. roku)	243.717	90.758	86.167	82.185	86.646

1—2. Vlastní prostředky:

Koncem roku 1919 mělo 27 bank v historických zemích Kč 914,400.000 akciového kapitálu; v roce 1930 činila akciová jistina 23 ústavů Kč 1.852,600.000; jak vidíme, akciový kapitál jejich se za těchto 11 let zdvojnásobil.

Koncem roku 1930 činil akciový kapitál všech obchodních bank v republice .	Kč	2.263,295.000.—,
takže se proti stavu k 31. prosinci 1934 ve výši	„	1.578,201.000.—
jeví pokles o	Kč	685,094.000.—.
Za tutéž dobu poklesly veřejné reservní fondy z původní částky k 31. prosinci 1930 ve výši	Kč	1.632,563.000.—
na	„	1.079,557.000.—,
tudíž o	Kč	553,006.000.—.
Připočteme-li k tomuto snížení nahoře uvedený pokles akciového kapitálu	„	685,094.000.—,
vidíme, že úhrnná suma poklesu vlastních prostředků našich obchodních bank činí v době od roku 1930 do roku 1934	Kč	1.238,100.000.—.

Je to snížení jistě veliké, neboť znamená proti stavu z 31. prosince 1930 pokles téměř o plnou třetinu. Je však třeba si uvědomiti, že k provedení bilanční rovnováhy nedostačily zpravidla — po vyřadění značných částek z aktiv — běžně provozní přebytky, a banky použily k této úhradě v přední řadě svých skrytých reserv, nastřádaných z přebytků minulých let. Pokud pak u některých ústavů nebyla tímto způsobem zjednána potřebná úhrada, bylo ke krytí ztrát použito i reserv veřejně v bilanci vykazovaných a přikročeno i ke snížení akciových kapitálů. Při tom nelze ovšem opomenouti skutečnost, že snížení akciových kapitálů nepředstavovalo obecně jen úhradu ztrát, neboť v řadě ústavů bylo snížení akciového kapitálu použito vý-

hradně ke zničení akcií vlastního vydání na nostru ve smyslu bankovního zákona ze dne 21. dubna 1932 č. 54 Sb. z. a n.

Z celkového počtu v úvahu přicházejících obchodních bank československých dostačila vyrovnati způsoby výše uvedenými, tudíž z vlastních prostředků a vlastní silou, své bilanční schodky většina ústavů.

3. Vklady na vkladní knížky a pokladní poukázky:

Vedle obětí, jichž si vyžádala krise na majetkových hodnotách bank, byly činěny v kritické době i mimořádně značné nároky na jejich mobilitu. Bilanční položky vkladních knížek a pokladních poukázek a věřitelů, vykazují od počátku roku 1931 až do 30. června 1934 pravidelný pokles, a teprve ve třetím a čtvrtém čtvrtletí roku 1934 nastává zlepšení.

Úhrnný pokles vkladů na knížky a pokladniční poukázky činí u československých obchodních bank za dobu od 31. prosince 1930 do 31. prosince 1934 .	Kč 2.274,851.000.—.

4. Věřitelé:

Podobný obraz, jako u vkladů na vkladní knížky, dává i položka věřitelů, s tím rozdílem, že pokles je tu ještě ostřejší; byl největší v roce 1931 a 1932.

Celkem činí pokles u této položky za období od 31. prosince 1930 do 31. prosince 1934	Kč 5.705,469.000.—.
Činí tedy za zmíněnou dobu úbytek svěřených prostředků u československých obchodních bank	„ 7.980,320.000.—.
S připočtením poklesů vlastních prostředků bank ve výši	„ 1.238,100.000.—,
docházíme k částce	Kč 9.218,420.000.—,

která znamená úhrnné oslabení československého obchodního bankovnictví, pokud jde o jeho vlastní i svěřené prostředky.

V procentech vyjádřeny činí tyto poklesy ze základů z roku 1930:

u vlastních prostředků	31.78%,
u vkladních knížek a pokladních poukázek .	17.40%,
u věřitelů	31.22%;
průměr u vlastních i svěřených prostředků .	26.15%.

5. Hotovosti a ihned splatné pohledávky:

Jestliže se přes tento, jistě značný úbytek spravovaných prostředků, vyvíjela naproti tomu položka hotovostí a ihned splatných pohledávek celkem příznivě, je to důkazem toho, že si československé obchodní banky dovedly zjednati takovou likviditu. Pohotovost ovšem byla podporována nadbytkem peněz, nenacházejících v důsledku krise vhodného umístění ve výrobě a v obchodu, a po prvním náporu v roce 1931 se dokonce postupně ještě zlepšovala, jak je to patrno z těchto čísel:

Procentuální poměr mezi úhrnem vkladů na vkladní knížky a na pokladní poukázky a věřitelů na straně jedné a úhrnem položky ihned splatných pohledávek na straně druhé činil: v roce 1930 9.95%, v roce 1931 7.74%, v roce 1932 12.50%, v roce 1933 12.07% a v roce 1934 12.77%.

Není pochyby o tom, že tento poměr bude koncem roku 1935 opět podstatně lepší než v roce 1934.

Je ovšem třeba po pravdě uvésti, že na zlepšeném poměru má podíl i technická skutečnost, že počínaje 31. prosincem 1932 bilancují banky ve skupině hotovostí a ihned splatných pohledávek též československé státní bony a pokladniční poukázky.

Uvedený poměr nepředstavuje stupeň obecné likvidity podle zásad jednacího řádu pro banky; již na první pohled je patrné, že tato obecná likvidita je ještě podstatně lepší než citovaný poměr, neboť k hotovostem a ihned splatným pohledávkám bylo by připočísti úhrny cenných papírů, zastavitelných u Národní banky, a úhrny devis. Mimo to bylo by ze základu věřitelů vyloučiti jiné pohledávky než peněžních ústavů.

6. Dlužníci:

Nemůže býti sporu o tom, že vyřadění značné částky svěřených prostředků z obchodu bank musilo najíti příslušné vyvážení v aktivních obchodech ústavů a projevilo se v prvé řadě ve snižování a omezování úvěrů. Okolnosti tyto způsobily tudíž výrobě a obchodu v kritické době ještě další potíže v odnímání provozních prostředků, ač je jisté, že na druhé straně zdravé podniky mohly bez těžkostí uvolniti část bankovních úvěrů s ohledem na pokles obratů a snížení cenové úrovně.

V položce 6. svrchu uvedené tabulky jsou obsaženy nejen pohledávky bank všeho druhu, ale i směnky a devisy. Srovnáním těchto stavů z 31. prosince 1930 a z 31. prosince 1934 vynikne nám tudíž úhrnný úbytek aktivních obchodů bank, který činil za toto období Kč 9.457,205.000, což je částka jen o málo vyšší, než kolik činí za tutéž dobu pokles prostředků spravovaných bankami.

KNIHOVNA MINIST. ZEM. SOC. P

Samozřejmě, že toto značné zúžení ziskové základny bank významně působilo i na jejich rentabilitu, jak je patrno z dále uvedených čísel účtu ztráty a zisku.

7. Cenné papíry:

V této skupině není zvláště nápadných přesunů, nehledíme-li ke značnějšímu rozdílu ve stavu k 31. prosinci 1931 a k 31. prosinci 1932, jenž činí asi 770 milionů Kč a který lze vysvětliti hlavně výše již zmíněným přesunem státních pokladničních poukázek ze skupiny cenných papírů do skupiny ihned splatných pohledávek.

Účetní kursové ztráty, které zvláště v letech 1932 a 1933 byly značné, jsou dnešním stavem trhu státních ukládacích papírů jistě více než úplně odčiněny.

Státních papírů ukládacích, zastavitelných u Národní banky, měly obchodní banky k 31. prosinci 1934 na nostru za Kč 2.446,069.000 kursové hodnoty, což je sice jen o Kč 83,800.000 více než 31. prosince 1930, avšak s ohledem na to, co bylo řečeno o účtování státních pokladničních poukázek, lze míti za to, že obchodní banky i v letech krise dosti značně zvýšily své zásoby v těchto papírech.

8. Bilanční úhrn:

Přirozeným důsledkem snižování úvěrových obchodů bank a poklesu vlastních i svěřených prostředků je zmenšující se souhrn bilančních čísel, který ukazuje zcela souběžně s vývojem obchodní činnosti bank od roku 1930 do roku 1933 stálý (v letech 1931 a 1932 dokonce velice prudký) pokles, načež naznačuje v roce 1934 konec neustálého se propadání a znamená již při srovnání s předcházejícím rokem zlepšení o více než 1 miliardu Kč.

Náklady a výtěžky.

Důsledky hospodářské krise se též přirozeně náležitě odrážejí v rentabilitě bank. Pokles provozovacích prostředků, značné snížení obratů na účtech komitentů, úbytek devisových obchodů vzhledem k poklesu zahraničního obchodu, dále zákonné omezení úrokových výnosů vedle věcné potřeby počítání nízkých úroků u dlužníků, nedostačujících za dnešních poměrů hraditi úroky normální, a posléze snížení úrokových výnosů z cenných papírů znamenají vesměs podstatné omezení běžných ziskových pramenů banky. Ne ve stejném tempu a ještě v omezeném rozsahu mají banky možnost úsporami ve výdajových položkách čeliti poklesu ziskových příjmů; při tom však v mimořádných poměrech dneška jeví se zvýšená potřeba úhrady obchodních risik.

Všimněme si proto nyní význačných položek ztráty a zisku:

9. Úroky pasivní:

Pokles pasivních úroků činí za leta krise Kč 546,514.000, čili 37.75%. Průměrné zatížení bank z titulu pasivních úroků činilo: v roce 1930 4.60%, v roce 1931 5.05%, v roce 1932 5.23%, v roce 1933 4.54%, v roce 1934 3.84%.

Snížení, které se jeví v roce 1933 a zvláště v roce 1934, pramení z úpravy úrokových sazeb podle vládní vyhlášky ze dne 12. dubna 1933, č. 59 Sb. z. a n.

10. Výlohy osobní:

Částka vykázaná k 31. prosinci 1930 jako úhrn osobních nákladů činila . . . . . Kč 551,573.000,
k 31. prosinci 1934 se snížila na . . . . . Kč 395,279.000,

tedy o . . . . . Kč 156,294.000,
t. j. o 28.33%.

Poměr osobní režie činil:	k vlastním prostředkům bank	ke spravovaným (t. j. k vlastním i svěřeným) prostředkům bank
V roce 1930	14.15%	1.48%
„ 1931	16.95%	1.63%
„ 1932	17.81%	1.70%
„ 1933	16.12%	1.60%
„ 1934	14.87%	1.44%

11. Výlohy věcné:

Stav věcných výloh byl k 31. prosinci 1930 Kč 100,387.000,
k 31. prosinci 1934 již jen . . . . . Kč 60,523.000,

čili vyplývá snížení o . . . . . Kč 39,864.000,
t. j. o 39.71%.

Poměr věcné režie činil:	k vlastním prostředkům bank	ke spravovaným (t. j. k vlastním i svěřeným) prostředkům bank
V roce 1930	2.57%	0.27%
„ 1931	2.85%	0.27%
„ 1932	2.64%	0.25%
„ 1933	2.46%	0.24%
„ 1934	2.27%	0.22%

Úhrnný pokles osobní i věcné režie činí u československých bank za leta krise Kč 196,158.000, t. j. 30.10% ze základu z r. 1930. Jde ovšem o pokles průměrný u celku našeho bankovnictví; v některých jednotlivých případech činí snížení správních osobních i věcných nákladů skoro 50%.

Přes toto absolutně jistě značné snížení režie, je zajímavé pozorovati, jaký mělo vliv na poměr ke spravovaným prostředkům. Tento poměr se jevil takto: v roce 1930 1.75%, v roce 1931 1.91%, v roce 1932 1.95%, v roce 1933 1.85%, v roce 1934 1.66%.

Vyplývá z toho, že v důsledku značného úbytku prostředků zaznamenal teprve rok 1934 zlepšení tohoto poměru proti stavu z 31. prosince 1930, a to o pouhých 0.09%, když předcházející leta 1931, 1932 a 1933 vykazovala dokonce horší poměr než 31. prosince 1930.

12. Daně, poplatky a zákonné příspěvky:

Vlivem zmenšujících se zisků klesala i tato položka, a to tak, že s Kč 78,292.000, vykázaných v bilancích československých obchodních bank v roce 1930, se snížila suma těchto nákladů k 31. prosinci 1934 na Kč 34,949.000. Poklesla tedy za tuto dobu o Kč 43,343.000, t. j. o 55.36%.

13. Odpisy:

Ze stejných důvodů snižovaly se i amortisační odpisy, jak je patrno z položky 13 svrchu uvedené tabulky.

14. Různé ztráty:

Jde o odpisy nedobytných pohledávek, o ztráty na cenných papírech, účastech a o jiné ztráty. Úhrn těchto odpisů činí za leta 1930—1934 Kč 1.016,835.000. Nejvyšší částky dosahují odpisy ztrát v roce 1931, a to Kč 819,389.000, což je důsledkem příslušných ustanovení bankovního zákona, kdy totiž bylo použito ke krytí ztrát také vlastních prostředků bank. Zmíněný úhrn odpisů ztrát za leta 1930—1934 je sám o sobě značný, avšak k seznání úhrnného čísla obětí, jež si hospodářská krise na bankách vyžádala, bylo by třeba zvýšiti úbytek na vlastním, veřejně vykazovaném majetku bank o sumu spotřebovaných skrytých reserv a jiných úhrad.

15. Úroky aktivní (z dlužníků, směnek a devis a ihned splatných pohledávek):

Uvědomíme-li si pokles úvěrových obchodů našich bank, pochopíme značný pokles výnosů z tohoto druhu bankovní činnosti, který se jeví takto:

Stav těchto úroků 31. prosince 1930	Kč	1.859,560.000.—.
Stav těchto úroků 31. prosince 1934	„	1.061,200.000.—.
Pokles o	Kč	798,360.000.—,

t. j. o 42.93%.

Průměrný úrokový výnos z úhrnu dlužníků, směnek a devis a ihned splatných pohledávek činil: v roce 1930 6.20%, v roce 1931 7.06%, v roce 1932 6.59%, v roce 1933 5.88%, v roce 1934 5.19%.

Stejně jako u pasivních úroků vidíme i zde dvě charakteristická období. První, leta 1931 a 1932, znamenající zvýšený výnos proti roku 1930 v důsledku zvyšovací tendence úrokových sazeb, jež je opět důsledkem prvních nárazů krise, pak druhé, to jsou leta 1933 a 1934, v nichž se projevují účinky úrokové úpravy v dubnu 1933.

16. O d m ě n y:

Také tato skupina ziskových výnosů československých obchodních bank je nemálo zajímavá. Stálý pokles provisního výnosu, jako samozřejmý důsledek ztenčování se rozsahu obchodní činnosti bank, je způsobován jednak klesající ziskovou základnou, jednak důsledky úrokové úpravy, kterou byly obmezeny i výše odměn.

K 31. prosinci 1930 činil úhrn odměn	Kč	317,032.000.—,
a klesl k 31. prosinci 1934 na	„	175,170.000.—,
tudíž o	Kč	141,862.000.—,

t. j. o 44.74%.

Poměr odměn k aktivním úrokům byl tento: v roce 1930 17.05%, v roce 1931 16.10%, v roce 1932 14.97%, v roce 1933 15.73% a v roce 1934 16.60%.

Rozdíl mezi úhrnem všech aktivních úroků s odměnami a pasivních úroků činil: v roce 1930 Kč 897,653.000, v roce 1931 Kč 825,900.000, v roce 1932 Kč 626,100.000, v roce 1933 Kč 554,700.000 a v roce 1934 Kč 500,106.000, což znamená, že po odečtení osobní i věcné režie z těchto částek zbývaly tyto aktivní zůstatky: v roce 1930 Kč 245,693.000, v roce 1931 Kč 221,945.000, v roce 1932 Kč 82,176.000, v roce 1933 Kč 66,847.000 a v roce 1934 Kč 44,304.000.

Neustálý pokles zmíněných aktivních zůstatků, nápadný zvláště v roce 1932, možno vysvětliti asi těmito třemi hlavními příčinami:

1. Absolutním poklesem položky dlužníků, který byl největší v posledním čtvrtletí roku 1931, takže se jeho důsledky plně projevily teprve v roce 1932.

2. Poměrným snížením úrokového rozpětí, které bylo největší rovněž v roce 1932; toto rozpětí mezi úroky pasivními a

aktivními činilo: v roce 1930 1.60%, v roce 1931 2.01%, v roce 1932 1.36%, v roce 1933 1.34% a v roce 1934 1.35%. Připočteme-li k úrokům aktivním i procentuální výnos odměn, jenž činil: v roce 1930 1.06%, v roce 1931 1.13%, v roce 1932 0.99%, v roce 1933 0.92% a v roce 1934 0.86%, docházíme k úhrnnému úrokovému rozpětí v roce 1930 2.66%, v roce 1931 3.14%, v roce 1932 2.35%, v roce 1933 2.26% a v roce 1934 2.21%.

3. Opatrnější politikou v počítání debetních úroků jednak v důsledku postupující krise, to jest v důsledku zhoršování se hmotného stavu dlužníků, jednak v důsledku bankovního zákona z r. 1932.

17. Úroky z cenných papírů:

Průměrný úrokový výnos z cenných papírů činil podle bilančních údajů československých obchodních bank v roce 1930 4.92%, v roce 1931 4.59%, v roce 1932 5.93%, v roce 1933 4.93% a v roce 1934 4.95%.

Srovnávání těchto čísel se základem tohoto výnosu, t. j. s bilančními zásobami bank na nostru, nemá valného praktického významu vzhledem k tomu, že počínaje 31. prosincem 1932 jsou státní pokladniční poukázky vykazovány ve skupině hotovostí a ihned splatných pohledávek; i tak se však ukazuje pokles úrokového výnosu v roce 1933 proti roku předcházejícímu, pramenící jistě hlavně z titulu sníženého úrokového důchodu kuponovou daní.

18. Výtěžky z cenných papírů, valuta devis:

Tato skupina je zajímavá potud, že jediná ze ziskových složek vykazuje k 31. prosinci 1934 vzestup, a to nejen proti roku předcházejícímu, ale i ve srovnání s rokem 1930.

Jest možné předpokládati, že tento zvýšený ziskový výnos pramení výhradně z obchodu s cennými papíry, a to především opět s ukládacími hodnotami, jichž obrat činil v roce 1934 na pražské burse Kč 2.155,000.000, tedy právě o 100% více proti roku předcházejícímu. Mimo to prospělo tu zajisté i podstatné zhodnocení kursů těchto papírů, jež nastalo hlavně v druhé polovině roku 1934; činilť bursovní index československých státních půjček (bez stavebních losů) podle výpočtů Národní banky k 5. lednu 1934 83·158% a ke 4. lednu 1935 již 96·206% (3. ledna 1927 = 100%).

19. Výtěžky ostatní:

V této položce není pozoruhodných změn, až na to, že výtěžek z roku 1934 je asi o 10 milionů Kč menší než v roku předcházejícím. Vysvětlení najdeme snadno, uvědomíme-li si, že tu jde o zisky z účastí a o jiné mimořádné zisky.

20. Ryzí zisk:

Úměrně se zmenšujícími se ziskovými možnostmi klesal ovšem i roční ryzí přebytek. Nápadný je pokles úhrnné částky zisku v roce 1931 při srovnání s předcházejícím rokem a v letech dalších. Je nutno si ovšem uvědomiti, že v roce 1931 působila krise již plnou silou (všimněme si jen poklesu položky vkladů na knížky a pokladní poukázky, věřitelů, ihned splatných pohledávek, dlužníků a pod.) a že v dubnu 1932 vydaný bankovní zákon měl též zpětně vliv na sestavování bilancí za rok 1931.

Leta 1931 a 1932 znamenají vůbec čištění a dělání pořádku v bilancích československých obchodních bank. Vidíme značné odpisy realisovaných i latentních ztrát (v roce 1931 částkou Kč 819,389.000), k čemuž se používá v mnohých případech i veřejných reserv a snížení akciového kapitálu; vidíme však i snižování akciové jistiny tam, kde se této redukce používá ke zničení nostro zásob akcií vlastního vydání.

Že tento pořádek přispěl nemálo k pravdivosti a správnosti bankovních bilancí, je samozřejmé.

Závěr.

Z tohoto stručného nástinu, hlavně z čísel svrchu uvedené tabulky, je zřejmo, že jak krise hospodářská, tak i krise důvěry položily na československé obchodní banky nemalé nároky. Dovedla-li převážná většina ústavů všem těmto nárokům plně učiniti zadost ze svých prostředků, nutno z toho usouditi, jak imponujícím způsobem projevila velkou svou vnitřní sílu a pohotovost.

Ke zmírnění obětí, jež si vyžádala krise na československém bankovnictví, přispěli někde i akcionáři, tím, že jejich akcie nenesou jim mnoho let dividendy, anebo dokonce že byla snížena jmenovitá hodnota jejich akcií ke krytí ztrát, nehledíme-li již na případné kursové poklesy, a konečně možno říci, že obecně, stejně jako v jiných oborech podnikání, přispěli i zaměstnanci.

A tudíž jednak vlastní silou bank, jednak zmíněnými vnitřními i vnějšími zásahy bylo docíleno toho, že i v dobách nejhorší krise a nejvyšší hospodářské tísně v letech 1930 až 1934 nedošlo u československých obchodních bank kromě jednoho případu (Centralbank der deutschen Sparkassen) ani na okamžik k nějakým obtížím při výplatě vkladů, tím méně k ohrožení jistoty vkladatelovy.

Posuzujeme-li s tohoto hlediska připravenou úpravu úrokových sazeb, jmenovitě snížení úroků ze vkladů, můžeme — myslím — tvrditi, že zmíněná bezpečnost, tím spíše do budoucna zajištěná, vyváží i tu oběť vkladatelů, pokud lze toto

opatření za daného stavu neobyčejné plynulosti na peněžním trhu vůbec nazvati obětí.

Data z roku 1934 dávají tušiti, že soustavný proces propadání se i v československém bankovnictví se již nejen zastavil, ale že lze po určité stabilisaci očekávati opět obrat k lepšímu. Toto zlepšení, jež se projevuje hlavně zlepšeným vývojem položky vkladů a věřitelů, stabilisovaným stavem dlužníků, nebývalou likviditou bank a pod., půjde ovšem ruku v ruce s postupně se zlepšující situací celého našeho hospodářství, na němž především závisí.

Leta krise, jíž československé bankovnictví právě prožilo, dávají mnohá cenná poučení pro budoucnost.

První doba hospodářské deprese, jež v krátké době se stala těžkou hospodářskou krisí, znovu důrazně a názorně poučila o veliké důležitosti náležité likvidity a mobility bank. Likviditě musí být vždy věnována bedlivá pozornost i péče, i když mnohdy se tak musí dít na úkor rentability. Známé francouzské heslo „především likviditu" není o nic méně důležitým, než anglická zásada „bezpečnost především".

Předpokladem dobré likvidity peněžních ústavů je náležitá mobilita jejich úvěrů, a ta je opět dána opatrným povolováním zápůjček náležitě a bezpečně zajištěných.

Pokud se týká likvidity, je, jak již řečeno, dnešní stav u všech československých obchodních bank více než uspokojivý. Nutno se ovšem starati o to, aby tato likvidita byla vyhovující vždy a za každých okolností. Není pochyby o tom, že v této věci má naše peněžnictví nyní významnou oporu v Československém reeskontním a lombardním ústavu, který bude každému dobrému peněžnímu ústavu v péči o jeho likviditu vydatným spolupracovníkem.

Také stará zkušenost, že banka v těch případech, kde je buď sama anebo z větší části přímým vlastníkem výrobního nebo obchodního podniku, nese risiko dvojí, a to jednak podnikatelské, jednak věřitelské, byla znovu potvrzena nejen u nás, ale u bankovnictví celého světa.

I když s ohledem na zvláštní vývoj našeho bankovnictví a jeho poslání není možno žádati změny přes noc, přece jen se tu rýsuje cesta, jíž se bude nuceno naše bankovnictví v budoucnu ubírati. Bude tu snaha o přeměnu dosavadního dvojího risika v risiko toliko věřitelské. Nebude to sice cesta snadná, neboť pro její zdárný cíl nutno splniti dříve mnoho jiných předpokladů; je potřebí živější tvorby nových kapitálů, převýchovy našeho občanstva, pokud jde o jeho názor na ukládací cenný papír, obligaci, akcii dobrého podniku a pod. Leč není to cesta neschůdná nebo vůbec nemožná.

Není dále pochyby o tom, že i v budoucnu zůstane otázka dalšího vhodného omezování režie bank předmětem bedlivé pozornosti směrodatných orgánů i bank samých; tak nebude zajisté v tomto směru posledním úkolem nutné řešení otázky slučování bankovních filiálek. Toto řešení jeví se též časovým v zájmu dosažení sledovaného zjednodušení poměrů v našem peněžnictví.

Pokud jde o tento úkol, je možné poukázati na to, že se již provádí, i když ne tím tempem, jež by bylo pro věc žádoucí. Stačí, podíváme-li se na svrchu uvedenou tabulku, udávající počet akciových bank a jejich poboček v tuzemsku v letech 1920, 1923, 1930, 1933 a 1934, ze které vidíme, že i v roce 1934 bylo zrušeno 12 bankovních filiálek či expositur.

Na Slovensku a Podkarpatské Rusi půjdou snahy o zjednodušování poměrů arciť dále, neboť tu se bude pokračovati v dalším soustřeďovacím procesu, jehož úkolem jest dosažení úměrného počtu nejen bankovních filiálek, ale i bankovních center.

Vše to se ovšem musí díti v klidu a za šetření hospodářských i sociálních hledisek. Snižování osobní režie na vrub obmezování požitků podřízeného úřednictva není již dále možné.

Konečně je nezbytně nutné, aby správným rozdělením úkolů mezi jednotlivé složky našeho peněžnictví bylo dosaženo úplné harmonie všech jeho snah, tak aby mohlo i v budoucnu plniti velké úkoly, které naň v našem hospodářství čekají.

Shrnujíce závěrem to, co bylo řečeno o působení krise na československé bankovnictví a poukazujíce jmenovitě na úhrnná jeho bilanční čísla k 31. prosinci 1934, můžeme s potěšením konstatovati, že československé bankovnictví nejhorší zkoušku své odolnosti se zdarem přestálo a lze proto míti právem za to, že, poučeno cennými zkušenostmi z minulosti, tím spíše splní své poslání v dobách hospodářského vzestupu, jemuž, doufejme, jdeme vstříc.

Frant. Špička.

O BUDOUCNOST SVĚTOVÉHO OBCHODU.

Vývoj k velkým hospodářským prostorům.

Světový obchod je po dřívějším hlubokém úpadku již tři leta ve stavu opětného pozvolného zvyšování. Jeho věcný rozsah, měřený nepřímo srovnáním celkové hodnoty obchodu s obecnou cenovou hladinou, se odhaduje na 90% objemu z doby předválečné. Ve svém konjunkturním vývoji následuje světový obchod vždy vývoj světové výroby. Ta však dosáhla již podle odhadů 141% výroby z doby předválečné. Jen úvěrová krise a politika úplné soběstačnosti